

Chapter Title: Arkistot ja kulttuuriperintö

Chapter Author(s): Outi Hupaniittu and Ulla-Maija Peltonen

Book Title: Arkistot ja kulttuuriperintö

Book Author(s): Outi Hupaniittu and Ulla-Maija Peltonen

Published by: Finnish Literature Society. (2021)

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv2fzkpr3.3>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This book is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

JSTOR

Finnish Literature Society is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Arkistot ja kulttuuriperintö*

Arkistot ja kulttuuriperintö

Outi Hupaniittu

Ulla-Maija Peltonen

© <https://orcid.org/0000-0003-3601-4423>

Historiantutkija Jo Tollebeek kirjoittaa, että 1800-luvun lopulla vauhdittunut historian tieteellistyminen tuotti uudenlaisen arkistofantasiaa, uskon kykyyn koota kaikki relevantit dokumentit menneestä yhteen paikkaan.¹ Tästä samasta ajasta kirjoittaa arkistoteoreetikko Terry Cook kuvatessaan arkistonhoitajia ”totuuden vartioina” ja ”menneisyyden suojelijoina”, joiden hallussa olleet asiakirjat sisälsivät kiistattomat todisteet siitä, mitä oli tapahtunut.²

Muutaman viimeisen vuosikymmenen ajan arkistotieteellisessä keskustelussa on tehty näkyväksi arkistoja aktiivisina ja subjektiivisina toimijoina. Samalla on ravisteltu aikaisempien aikakausien historiantutkimuksen illuusiota tieteellisesti puolueettomasta arkistosta.³ Nykyisin on keskeistä hahmottaa ja huomioida arkiston moninaisuus. Jokainen arkisto on sidoksissa paitsi omaan historiaansa ja kontekstiinsa, myös vallitsevan aikakauden ja yhteiskunnan vaatimuksiin. Arkisto voi olla sekä tietoteoreettinen paikka että kokoelmiin kuuluvien asiakirjojen ja kulttuuristen käytäntöjen muodostama kokonaisuus. Kaiken kaikkiaan arkisto itsessään on intellektuaalinen ongelma ja kulttuurinen artefakti⁴, jota on syytä tutkia.

Klassikkoartikkelissaan *Menneisyys on johdanto: arkistoajattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma* (1997, suomennettu 2014) Terry Cook painottaa, että arkistoajattelua voidaan analysoida vain siihen liittyvästä aikasidonnaisesta arkistodiskurssista käsin. Tämä puolestaan edellyttää ammatillisten keskustelujen ymmärtämistä, jotta voidaan hahmottaa kunkin ajankohdan oletusten, ideoiden ja käsitteiden kontekstit.⁵

Arkistoajattelun aikasidonnainen analyysi yhdistää *Arkistot ja kulttuuriperintö* -kokoelman artikkelien tutkimuksellisia näkökulmia.⁶

Huomio kiinnittyy menneisyyden, historian ja kulttuuriperinnön välisten suhteiden rakentamiseen osallistuneiden arkistojen ja niissä toimineiden henkilöiden verkostoihin. Tämä puolestaan tuo esille niihin kytkeytyvän vallankäytön merkityksiä, joita arkistoaineistolle ja arkistoinstituutioille on eri aikoina annettu.

1990-luvun alussa yhteiskuntatieteissä ja historian tutkimuksessa sekä hieman myöhemmin myös arkistotieteessä globalisaation vaikutusten tutkiminen alettiin nähdä tutkimuksen uutena suuntauksena. Eri tieteenaloilla on tämän jälkeen ollut tarjolla monia uusia ”käänteitä”, esimerkiksi kielellinen, tilallinen, sosiaalinen tai globaali käänne. Uuden kulttuurihistorian synonyymeinä käytetään usein termejä kielellinen käänne, postmodernismi tai poststrukturalismi. Sen mukaan yhteiskunnan tai talouden sijasta maailmaa voitiin selittää kulttuurista tai kielestä käsin.⁷

Sosiaalihistorioitsija Carolyn Steedman korostaa, että arkistot mahdollistavat menneen kuvittelemisen eläväksi, mikä taas edellyttää tutkijalta oletuksia, kysymyksiä ja niiden testaamista. Hän painottaa, että arkistoa tutkiva lukee myös hiljaisuuksia ja dokumenttien puuttumisen, sillä nekin ”puhuvat” tutkijalle.⁸ Mikrohistorioitsija Natalie Zemon Davis on huomauttanut, että arkistojen lukemattomat kertomukset sisältävät erilaisia jälkiä ja johdattelevat tutkijan hyvin erilaisiin arkistoaineistoihin. Hän painottaa, että vaikka arkistoissa onkin tapahtunut paljon muutoksia viime vuosina, yksi asia ei ole paljoakaan muuttunut: suora yhteys arkistodokumenttiin, se, että ”sinulla on edessäsi fyysinen linkki kauan sitten kuolleisiin ihmisiin. Se vahvistaa tutkijan yritystä kertoa menneestä sisältäpäin ja niin rehellisesti kuin pystyy”.⁹ Historiantutkija Arlette Frage puolestaan puhuu arkistojen vetovoimasta, joka vie tutkijan vaellusmatkalle toisten ihmisten sanoihin ja kieleen; tutkimukselle relevanttiin tietoon.¹⁰

Vastaava muutos on tapahtunut myös arkistotieteessä. Tutkimuksen painopiste on siirtynyt vähitellen valtiosta yhteiskuntaan, toisen sanoen rakenteista kulttuuriin. Arkistollinen käänne kiinnitti huomion arkistoihin kulttuuristen käytänteiden muodostamina kokonaisuuksina. Kyse ei enää ollut vain virallisten rakenteiden takia muodostuneesta tiedosta. Huomio kiinnittyi tällöin asiakirjan laatijaan, laatimisprosessin kontekstiin, tarkoituksiin, päämääriin, suhteisiin, toimintoihin ja todennettavuuteen. Esimerkiksi Kanadassa

jo 1970-luvulla luotu *total archive* -ajattelu haastoi säilyttämään hallinnon asiakirjojen lisäksi aineistoa kansalaisten vuorovaikutuksesta sekä viranomaisten vaikutuksesta yhteiskuntaan.¹¹ Viranomaisarkistot eivät näin ollen taltioi ainoastaan omaa toimintaansa, vaan koko yhteiskuntaa. Tarve monipuolisten aineistojen säilyttämiseen puolestaan nousi esimerkiksi yhteiskunnan kulttuurisista tarpeista ja historiallisen identiteetin rakentamisesta, missä arkistollinen käänne yhdistyi muihin ”käänteisiin”.

Sähköinen toimintaympäristö on vavisuttanut arkistojatteluun ja useamman vuosikymmenen ajan, sillä se on avannut uudenlaisia tapoja aineistojen käsittelyyn, säilyttämiseen ja käytettäväksi asettamiseen, mikä on suoraan heijastunut myös ajatusmalleihin. Esimerkiksi postkustodiaalinen paradigma korostaa arkistoaineistoja moninaisten prosessien tuloksena. Arkistoja ei enää hallita yksinomaan analogisina, hyllyille asetettavilla arkistokoteloilla, joista laaditaan manuaaliset luettelot. Sen sijaan kuvailut ovat metatietojärjestelmissä, osa tai koko aineisto sähköisenä ja aineistoa voi olla useammassakin organisaatiossa. Aikaisemmin hallinta ja arkistojen proveniensi olivat puhtaasti lineaarisia: yksi organisaatio hallinnoi arkistoa, jolla oli yksi arkistonmuodostaja, joka muodosti yhden aineistokokonaisuuden. Nykyisin kuvailulla aineistoon voidaan yhdistää loputtomissa määrin toimijoita ja muuta kontekstittietoa, mikä puolestaan yhdistää aineiston uusiin aineistoihin.¹² Postkustodiaalisen paradigman käsitteenä lanseerannut Terry Cook nostaa esille aiheesta käytyä kriittistä keskustelua ja esittää Heather MacNeilin perustellun ajatuksen, että aineistojen laajenevista konteksteista ja haarautuvasta provenienssista huolimatta ”arkistojen tulisi edelleen keskittyä evidenssin (sekä autenttisuuden, luotettavuuden, eheyden ja käytettävyyden, huom. kirjoittajat) suojaamiseen, vaikka keinot ja strategiat ovatkin olennaisesti muuttuneet.”¹³ Toimintaympäristön muutos on johtanut hahmottamaan aineistoja uudella tavalla, mutta jo 1800-luvulla arkistojen päätehtäväksi nostettu velvollisuus aineistojen suojelemisesta on edelleen arkistotoiminnan ytimessä.

Arkisto ja kulttuuriperintö

Tämän kokoelman keskeisiä käsitteitä ovat *arkisto* ja *kulttuuriperintö*. Arkisto-termi määritellään kolmen vaihtoehdoisen merkityksen kautta. Se voi tarkoittaa arkistoinstituutiota, kuten Kansallisarkisto tai Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto; arkistotilaa, jossa arkistoinaistoja säilytetään asianmukaisissa olosuhteissa, tai aineistokokoaisuutta, joka on muodostunut esimerkiksi henkilön, suvun, järjestön, yhtiön tai viranomaisen toiminnan tuloksena. Asiakonteksti paljastaa, mistä merkityksestä kulloinkin on kyse.

Toinen tämän teoksen avaintermeistä *kulttuuriperintö* on nähty eri aikoina eri tavoin. Kuten kulttuuriperintötutkija Rodney Harrison painottaa, ensin se ymmärrettiin sekä virallisena kulttuuriperintönä (engl. *official heritage*), toisin sanoen historiallisina kohteina, paikkoina ja käytäntöinä, että laajemmin yleisinä käsityksinä menneestä, epävirallisena kulttuuriperintönä (engl. *unofficial heritage*). Tämän jälkeen termi on nähty laajemmin maailmanperintönä (engl. *world heritage*), joka sisältää ajatuksen universaaleista kulttuuriperintöarvoista.¹⁴ Kulttuuriperintökäsitysten monimuotoisuuden vaatimukset yleistyivät 1970–1980-luvun keskusteluissa, kun havaittiin, että valta ja muisti kytkeytyvät toisiinsa.¹⁵

Arkistoalan teksteissä on 1990-luvulta lähtien käytetty termejä *kulttuuriperintö*, *kansallinen kulttuuriperintö*, *arkistollinen kulttuuriperintö*, *asiakirjallinen kulttuuriperintö* tai *aineeton kulttuuriperintö* määrittelemättä niiden sisältöä.¹⁶ Esimerkiksi arkistolain (831/1994) mukaan ”arkistolaitoksen tehtävänä on varmistaa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja käytettävyys”.¹⁷ Yksityisarkistolakityöryhmän muistiossa (2015) esitetään tarkennuksia ”menneisyydessä syntyneeseen ja nykyhetkellä syntyvään kulttuuriperintöön”, joka pitää sisällään ”niin merkkihenkilöt ja -tapahtumat kuin tavallisten ihmisten arjen, paikallishistorian ja näkökulmat”. Muistion mukaan ”kansallisen kulttuuriperinnön” tallentamisen tavoitteena on monimuotoisen ja yhteiskunnallisesti edustavan aineiston säilyminen ja siinä korostetaan, että myös sana *kansallinen* tulee määritellä laajasti.¹⁸ Siinä, miten esimerkiksi edustavuus ja kansallisuus toteutuvat arkistojen toiminnassa, tullaan konkreettisesti niiden vallankäytön äärelle.

Nykyisessä kulttuuriperintötutkimuksessa aineeton kulttuuri ja aineellinen kulttuuri kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa ja niiden piirteet ovat osa elävää prosessia.¹⁹ Kulttuuriperintö ei ole vain menneen kulttuurisia objekteja ja traditioita. Kulttuuriperinnön määrittely on sidoksissa kulttuurisiin, poliittisiin ja taloudellisiin arvoihin, sillä niiden pohjalta valikoidaan, mikä on säilyttämisen arvoista tuleville sukupolville ja mikä taas ei.²⁰ Onkin olennaista kysyä: kenen arkisto, kenen historia ja kenen kulttuuriperintö, sillä nämä kysymykset muistuttavat kulttuurisesta monimuotoisuudesta ja juuri sen ymmärtäminen kehittää kunnioittavaa vastavuoroisuutta ja pyrkimystä dialogiin erilaisten kulttuurien välillä.

Terry Cook on eritellyt artikkelissaan ”Evidence, Memory, Identity, and Community: Four Shifting Archival Paradigms” (2013) arkistolisen ajattelun neljää vaihetta: paradigmat todiste, muisti, identiteetti ja yhteisöllisyys,²¹ jotka avaavat arkistojen valintoja. Etenkin toisen maailmansodan jälkeen nousseessa muisti-paradigmassa painotettiin arkistoja kulttuurisen muistin paikkoina ja yksityisarkistot nostettiin merkitykseltään viranomaisarkistojen rinnalle. Arkistoammattilaiset nähtiin asiantuntijoina, joiden tehtävänä oli valita tarvittavat aineistot arkistoiviksi.

Nykyisin, etenkin identiteetti-paradigman läpilyönnin ansiosta, muistin tematiikkaa on uudelleen arvioitu ja korostetaan, että kysymys on vallasta tehdä valintaa ja karsimista. Muutoksen myötä arkiston rooli on hahmottunut tiedostavaksi välittäjäksi, jonka tehtävänä on auttaa yhteisöjä tukemaan ja/tai rakentamaan omaa identiteettiään. Tämä puolestaan on tiiviisti yhteydessä siihen, mitä valitaan säilytettäväksi ja mitä ei.²² Kuten kulttuurisen muistin tutkija, kulttuuriantropologi Aleida Assmann on esittänyt, aktiivinen muistaminen on valikoivaa, kokoavaa ja toiminnallista. Passiivinen muistaminen taas on viittauksenomaista, säilyttävää ja kasautuvaa.²³ Tämän perusteella arkistot ilmentävät sekä aktiivista että passiivista muistamista. Muistin toinen taso unohtaminen ilmenee myös arkistoissa ja aineistoissa. Aktiivinen unohtaminen ilmenee Assmannin mukaan esimerkiksi tuhoamisena, sensurointina ja peittelynä, passiivinen unohtaminen laiminlyönteinä ja välinpitämättömyytenä. Sen keskeinen ulottuvuus on vaikeneminen, hiljaisuus.

Uusimpana vaiheena Cook näkee vasta käynnistymässä olevan yhteisöllisen paradigman, jossa arkistojen rooli avautuu entistä enemmän kohti yhteiskuntaa. Keskiössä ei enää välttämättä ole se, mikä tapahtuu arkiston seinien sisällä, vaan se, miten arkistot voivat auttaa yhteisöjä itse tallentamaan omaa menneisyyttään, hyödyntämään aineistojaan tai muilla tavoin ottamaan kulttuuriperinnön omakseen.²⁴

Menneisyyttä tulee arvioida arkistoammattilaisten, tutkijoiden ja tavallisten ihmisten dialogina ympäristönsä kanssa. Rodney Harrison painottaa, että kulttuuriperintö tämän ajan globaalissa ympäristössä edellyttää yhteyden, olennaisuuden ja dialogin arviointia ja ymmärtämistä.²⁵ Arkistoteoreetikoista esimerkiksi Eric Ketelaar on huomauttanut historiantutkija James C. Scottiin viitaten, että ”julkiset ja yksityiset toimijat eivät ainoastaan tarkkaile ja kuvaile todellisuutta; he muokkaavat ihmisiä, tapahtumia ja ympäristöjä kokonaisuudeksi, joka sopii heidän luokitteluihinsa ja tallennettavaksi”.²⁶

Aktiiviset arkistot ja dynaaminen kulttuuriperintö

Arkistot ja kulttuuriperintö -kokoelman artikkeleissa analyysin kohteena ovat ensisijaisesti arkistot instituutioina sekä niiden jännitteiden suhde arkistoihin aineistoina. Arkistojen dynaaminen suhde kohdistuu sekä menneisyyteen että tähän hetkeen ja tulevaisuuteen.²⁷ 1800-luvulta 2000-luvulle kulttuuriperinnön muotoutuminen on ollut ja on edelleen aktiivisen vallankäytön, muistamisen ja unohtamisen prosessi.

Kokoelman artikkeleissa tarkastellaan yksityisarkistojen kulttuuriperintöaineistoja eri näkökulmista ja eri aikatasoilla. Kirjoittajat pohivat, mitä on tapahtunut ennen kuin aineisto päätyy arkistoon, mitä tapahtuu arkistossa ja mitä tästä voidaan päätellä.²⁸ Keskeistä on ollut tutkia, miten arkistolliset ratkaisut ilmenevät nyt, miten ne vaikuttavat ja ovat aikaisemmin vaikuttaneet tutkimukseen? Kirjoituksissa keskitytään arkistojen muodostamisen taustalla vaikuttaneiden valintojen ja niihin kytkeytyvien kulttuuristen käsitysten sekä valtarakenteiden analyysiin.

Tutkimuksen kohteina ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston (1831), Svenska litteratursällskapet i Finland arkiston (1885),

Työväen Arkiston (1909), Kansan Arkiston (1945) ja Kansallisarkiston (1816) henkilö- ja yksityisarkistot. Vaikka yksityisarkistoilla on huomattava yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen arvo ja niiden aineistot täydentävät julkisen hallinnon tuottamien asiakirjatietojen antamaa kuvaa yhteiskunnasta, arkistoteoreettiseen keskusteluun ne ovat nousseet vasta 2000-luvulla.²⁹

Olenaisia kysymyksiä ovat: Kenen ja keiden historia on ollut ja on säilyttämisen arvoista? Kenen ja keiden aineistot on arkistoissa sivuutettu tai unohdettu? Miten ja millä perustein pysyvästi säilytettävät aineistot on valittu ja valitaan arkistoihin sekä millä ehdoin aineistot ovat käytettävissä? Huomio kiinnittyy arkistotoimintaan osallistuneiden henkilöiden verkostoihin ja vallankäyttöön sekä muistin politiikkaan. Artikkelikokoelmassa asiakirjallisia kulttuuriperintöaineistoja käsitellään eri näkökulmista ja eri aikatasoilla.

Kokoelman ensimmäinen osa ”Arkistoajattelun paradigmat”, johon myös johdantoartikkeli sisältyy, keskittyy arkistoteoreettisiin painotuksiin, käsitteisiin, ajattelumalleihin ja käytänteisiin. Toinen osa ”Valta ja vaikutus” keskittyy kysymyksiin siitä, kenen ja keiden historia on ollut ja on säilyttämisen arvoista suomalaisissa arkistoissa. Miten ja millä perustein pysyvästi säilytettävät aineistot on valittu ja valitaan arkistoihin, millaisia vallan verkostoja voidaan tunnistaa.

Outi Hupaniittu käsittelee kokoelman ensimmäisen osan artikkelissaan ”Asiakirjallinen kulttuuriperintö” arkistoaineistojen asemaa osana kulttuuriperintöä sekä suomalaisen arkistoalan erityispiirteitä. Hän pohtii, miten arkistoajattelu ja kulttuuriperinnön määrittelyt liittyvät toisiinsa ja mitä annettavaa muiden kulttuuriperintöorganisaatioiden lähestymistavoilla voisi olla arkistoalalle.

Ulla-Maija Peltonen pohtii artikkelissaan ”Provenienssiperiaatteen kulmia” arkistoteorian keskeistä lähtökohtaa provenienssiperiaatetta ja sen soveltamista SKS:n arkiston kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelman henkilöarkistoihin. Hän kysyy, miten ajatus provenienssista on ilmennyt käytännön arkistotyössä, miten sitä on sovellettu eri aikoina ja millaisia ajattelumalleja siihen on kytketty arkistossa.

Taina Saarenpää käsittelee artikkelissaan ”Lähdejulkaisutyön elinkaaren läpinäkyvyys digitaalisessa ympäristössä. Keskiajan lähteet ja Diplomatarium Fennicum” lähdejulkaisemisen elinkaaren huomioon ottamisen tärkeyttä keskiajantutkimuksen kontekstissa digitaalisissa

ympäristöissä. Hän käsittelee lähteiden julkaisemiseen liittyviä valintoja, arvottamista ja tulkintoja sekä vertailee *Diplomatarium Fennicum* -verkkopalvelua osana eurooppalaista lähdejulkaisemisen perinnettä.

Kokoelman toisessa osassa Petra Hakala käsittelee arkistotoimijoiden valtaa artikkelissaan ”Den enskilda arkivaktörens makt att påverka bilden av det förgångna. Exemplet Reinhold Hausen”. Hän tutkii, miten historioitsija, arkistonhoitaja ja merkittävä lähdejulkaisujen toimittaja Reinhold Hausenin (1850–1942) ja hänen verkostojensa vallankäyttö on vaikuttanut Kansallisarkiston ja yksityisarkistokokoelmien, esimerkiksi Svenska litteratursällskapet i Finland aineistojen, muodostamiseen ja arkistollisiin ratkaisuihin.

Kirsi Vainio-Korhonen tutkii artikkelissaan ”Kadonneet ja unohdetut. Ruotsin ajalla eläneiden naisten kirjeet ja päiväkirjat julkisissa arkistoissa” varhaismodernien suomalaisnaisten asiakirjojen reittejä julkisiin arkistoihin. Hän tekee tapaustutkimuksen yksityisarkiston kirjekoelmasta ja pohtii, miksi tyttöjen ja naisten aineistoista vain pieni osa valittiin 1800-luvulla siirrettäväksi julkisiin arkistoihin osaksi kulttuuriperintöä.

Kati Mikkolan artikkelissa ”Vähemmistöjen roolit muuttuvassa arkistopolitiikassa. Perinnekekoelmien etnisiä ja kielellisiä rajanvetoja Suomessa ja Virossa” aiheena on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston etnisiä ja kielellisiä vähemmistöjä koskevien perinneaineistojen keruu ja arkistointi 1800-luvulta 2000-luvulle. Hän pohtii valintoja ja rajanvetoja verrattuna ulkomaisiin arkistoihin, erityisesti Viiron kansanrunousarkistoon (Eesti Rahvaluule Arhiiv).

Ulla-Maija Peltosen artikkelin ”Henkilöarkistot. Kuka kelpaa historiaan?” kohteena on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelman muotoutumiseen vaikuttaneet ajattelumallit 1800-luvulta 2000-luvulle. Hän vertailee SKS:n arkiston, Työväen Arkiston, Kansan Arkiston ja Kansallisarkiston henkilöarkistojen muotoutumiseen vaikuttaneita julkilausuttuja ja -lausumattomia ajattelutapoja.

Arkistot ja kulttuuriperintö -kokoelma on keskustelunavaus suomalaisen arkistotoiminnan mekanismeista, käytänteistä ja tavoitteista. Se haastaa arkistoalan toimijoita ja organisaatioita pohtimaan toimintamallejaan ja tekemään näkyväksi omia tietoisia tai tiedostamat-

tomia valintojaan. Se lisää tietoisuutta suomalaisen asiakirjallisen kulttuuriperinnön muotoutumisesta, tuottaa uutta tietoa yksityisar-kistoista sekä osallistuu tieteelliseen keskusteluun arkistojen muuttu-vasta merkityksestä yhteiskunnassa.

Viitteet

- 1 Tollebeek 2004, 244.
- 2 Cook 2013, 106–107.
- 3 Katso esimerkiksi Cook 2011, 600–632.
- 4 Dever 2009, 20.
- 5 Cook 2014 (1997), 5, saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9413-0>. Kyseinen Cookin artikkeli, alkuperäiseltä nimeltään *What is past is prologue: a history of archival ideas since 1898 and the future paradigm shift*, ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1997 *Archivaria* -tiedejulkaisussa (nr 43, 17–63).
- 6 Artikkelikokoelmamme liittyy ”Kansallista menneisyyttä rakentamassa ja tulkitsemassa – Suomalaiset arkistoinstituutiot vallan verkostoina ja muistin paikkoina” (engl. Making and Interpreting National Pasts – Role of Finnish Archives as Networks of Power and Sites of Memory) hankkeeseen no 252579, Suomen Akatemia (2011–2014/2019). Tutkimushankkeen suorituspaikkana oli Turun yliopisto, hankkeen vastuullisena johtajana toimi professori Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) ja Svenska litteratursällskapet (SLS) osallistuvat hankkeeseen yhteistyökumppaneina. SKS:ssa hankkeesta vastasi kirjallisuusarkiston johtaja dosentti Ulla-Maija Peltonen ja SLS:ssa arkistonjohtaja FT Mikael Korhonen. Hankkeen väitöskirjatutkijoina toimivat Petra Hakala, Andreas McKeough, Taina Saarenpää ja Liisa Vuonokari, tutkijatohtoreina Outi Hupaniittu, Jari Lybeck ja erikoistutkijana Ulla-Maija Peltonen.
- 7 Peltonen 2015, 74–76, saatavilla <https://journal.fi/tt/article/view/52762> (viitattu 31.1.2021).
- 8 Steedman 2001, 55, 76–77, 81, 154; Tollebeek 2004, 237–248. Katso myös Peltonen 2014, esimerkkeinä Steedmanin, Zemon Davisin ja Fragen ajatukset arkistoista.
- 9 Zemon Davis 2012, 82–87.
- 10 Frage 2013, 123.
- 11 Cook 2014 (1997), 20, saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9413-0>.
- 12 Katso esimerkiksi Cook 2014 (1997), 16, 34, saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9413-0>; Upward and McKemmish 1994, 137–138; katso myös Henttonen 2015, 73–75. Postkustodiaalisen paradigman arkistoteoreetikkoja ovat esimerkiksi Terry Cook, Eric Ketelaar, David Bearman, Verne Harris ja Helen Samuels.
- 13 Cook 2014 (1997), 34, alaviite 43, jossa viitataan teokseen Heather MacNeil, *Archival Theory and Practise: Between Two Paradigms*, 16–17, saa-

- tavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9413-0>. Arkistoteoreetikoista kriitikkiä on esittänyt esimerkiksi Luciana Duranti.
- 14 Harrison 2013, 113–114, katso myös Siivonen 2012, 177, saatavilla <https://doi.org/10.30666/elore.79007>.
 - 15 Harrison 2013, 10.
 - 16 Raimo Viikki alusti 1978 Suomen ensimmäisillä arkistopäivillä asiakirjojen suojelun tärkeydestä. Esitelmän *Asiakirjojen suojele* pohjalta julkaistun artikkelin mukaan hän korosti: ”Maassamme tapahtui merkittävä muutos tässä suhteessa [ymmärryksessä arvokkaiden yksityisarkistojen pelastamisesta tutkimuskäyttöön] huom. kirjoittajat] vuonna 1963, jolloin 80 vuotta aiemmin annettu asetus munaisaikaisten muistomerkkien rauhoittamisesta ja suojelemisesta kumottiin ja arkistolain 13 §:ssa pykälässä kiinnitettiin entistä enemmän huomiota valtionarkiston valtaan ja vastuuseen, kun kysymyksessä olivat ns. asiakirjalliset muistomerkit”. Viikin mukaan valtionarkistolle annettiin valtaa ja vastuuta suojella asiakirjoja, ainakin teoriassa valtion toimenpitein samalla tavalla kuin museot suojelevat ja rauhoittavat muinaislöytöjä, vanhoja rakennuksia tai esineitä. Ks. Viikki 1979, 18. Kulttuuriperintö-termi ei esiinny vielä 1980-luvun teksteissä, sen sijaan puhutaan arkistolaitoksen kulttuuritehtävästä tai käytetään ilmaisua ”historiallisesti arvokas asiakirja-aines”; esim. Hallituksen esitys eduskunnalle arkistolaiksi HE 72/1980, 1–2.
 - 17 Arkistolaki (831/1994) 4 §. Katso myös Laki yksityisten arkistojen valtioneuvasta (1006/2007).
 - 18 Yksityisarkistolakityöryhmän muistio 2015, 6, 10, 15, saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-328-6>. Työryhmän jäseninä toimivat Opetus- ja kulttuuriministeriön, Kansallisarkiston, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Svenska litteratursällskapet i Finland arkiston ja muiden yksityisarkistojen asiantuntijat.
 - 19 Siivonen 2012, 177, saatavilla <https://doi.org/10.30666/elore.79007>; Enqvist, 2018, 15–17, Kanerva & Mitchell 2015, <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/anna-kanerva-ja-ritva-mitchell-toim-elava-aineeton-kulttuuriperinto> (viitattu 31.1.2021).
 - 20 Harrison 2013, 4, 198–199, jossa viittaus Augeen.
 - 21 Cook 2013, 97–116
 - 22 Cook 2013, 109–113.
 - 23 Assmann 2010, 109–118; Peltonen 2020, 238–245. Aleida Assmann on huomauttanut, että muistaminen yksinkertaistetaan liian usein asettamalla se vastakkain unohtamisen kanssa. Unohtamisessa ja muistamisessa on aktiivinen ja passiivinen tasonsa.
 - 24 Cook 2013, 113–116.
 - 25 Harrison 2013, 227–229.
 - 26 Ketelaar 2002, 222, viittaus James C. Scott 1998, *Seeing Like a State. How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*.
 - 27 Dever 2009, 11 ja esimerkiksi Tollebeek 2004.
 - 28 Vertaa Ketelaar 2016.
 - 29 Nuorteva & Happonen 2016, 331; Hakala & Saarenpää 2019, 46; Fischer 2015, 57.

Lähteet

Säädökset ja hallituksen esitykset

Arkistolaki (831/1994)

Laki yksityisten arkistojen valtionavusta (1006/2007)

Hallituksen esitys eduskunnalle arkistolaiksi HE 72/1980

Tutkimuskirjallisuus

Assmann, Aleida 2010. Canon and Archive. Teoksessa: Erll, Astrid, Nünning, Ansgar yhteistyössä Young, Sara B. (toim.) *A Companion to Cultural Memory Studies*, 97–107. Berlin, New York: De Gruyter.

Cook, Terry 2011. The Archive(s) Is a Foreign Country: Historians, Archivists, and the Changing Archival Landscape. *The American Archivist* vol 74 Winter, 600–632.

Cook, Terry 2013. Evidence, Memory, Identity, and Community: Four Shifting Archival Paradigms. *Archival Science* 13:2, 95–120.

Cook, Terry 2014 (1997). Menneisyys on johdanto: arkiostojen ajattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma. Suomentanut Pekka Henttonen. Alkuperäisartikkeli What is past is prologue: a history of archival ideas since 1898 and the future paradigm shift. *Archivaria* nro 43 (1997), 17–63. Informaatiotieteiden yksikkö: Tampereen yliopisto. TRIM Research Reports 6. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9413-0>.

Dever, Maryanne, Newman, Sally & Vickery, Ann 2009. *The Intimate Archive: Journeys Through Private Papers*. Canberra: National Library Australia.

Fisher, Rob. 2009. In Search of a Theory on Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited. *Archivaria* nr 67 (July), 1–24.

Frage, Arlette 2013. *The Allure of the Archives*. Translator Thomas Scott-Railton. Foreword Natalie Zemon Davis. New Haven & London: Yale University Press.

Hakala, Petra & Taina Saarenpää. 2018. Arkistodiplomatian, vallan ja eettisten kysymysten äärellä. Yksityisarkistojen erityispiirteet arkistoalan ylempässä koulutuksessa. Teoksessa: Artukka, Topi, Keskinen, Jarkko & Saarenpää, Taina (toim.) *Kaupungin varjoissa, arkistojen valossa*. Turku: Sigillum, 44–59.

Harrison Rodney 2013, *Heritage. Critical Approaches*. London and New York: Routledge.

Henttonen, Pekka 2015. *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Helsinki: Avain.

Kanerva, Anna & Mitchell, Ritva (toim.) 2015. *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Museovirasto, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektori. Cuporen verkkojulkaisuja.

<https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/anna-kanerva-ja-ritva-mitchell-toim-elava-aineeton-kulttuuriperinto> (viitattu 31.1.2021).

- Ketelaar, Eric 2016. *Archival Turns and Returns*. *Studies of the Archive*. Teoksessa: Gilliland, Anne J., McKemmish, Sue & Lau, Andrew J. (toim.) *Research in the Archive Multiverse*. Clayton, Victoria: Monash University Publishing, 228–268.
- Ketelaar, Eric 2002. *Archival Temples, Archival Prisons: Modes of Power and Protection*. – *Archival Science* 2, 221–238.
- Nuorteva, Jussi & Happonen, Päivi 2016. *Suomen arkistolaitos 200 vuotta*. Helsinki: Kansallisarkisto.
- Peltonen, Matti 2005. *Mikrohistoria ja puuttuvan tiedon ongelma*. Teoksessa: Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: STAKES.
- Peltonen, Matti 2015, *Globaali käänne "uudessa kulttuurihistoriassa"*. Kirjarvio: Lynn Hunt, *Writing History in the Global Age*, 2014 W.W. Norton. *Tieteessä tapahtuu* 33(5), 74–76.
<https://journal.fi/tt/article/view/52762>.
- Peltonen, Ulla-Maija 2014. *Puuttuvat arkistot*. Teoksessa: Päivi Happonen, John Strömberg, Aino Heikkinen, Outi Hupaniittu, Jyrki Knuuttila, Tuomas M. S. Lehtonen, Jarno Linnolahti, Vesa-Matti Ovaska, Jussi-Pekka Taavitsainen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.) *Kleion pauloissa. Jussi Nuorteva 60-vuotta. Arkistoyhdistyksen julkaisuja 11, Arkistolaitoksen toimituksia 17*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Peltonen, Ulla-Maija 2020. *Barbaria ja unohdus. Historian kipujälkiä*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Siivonen, Katriina 2012. *Kulttuuriperintö itseisarvona ilman välinearvoa*. Kirjarvio: Johanna Björkholm 2011, *Immateriellt kulturarv som begrepp och process. Folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygger med folkmusik som exempel*. Åbo, Åbo Akademin förlag. – *ELORE* 19(1), 175–179. <https://doi.org/10.30666/elore.79007>.
- Steedman, Carolyn 2001. *Dust. The Archive and Cultural history*. Oxford: Manchester University Press.
- Tollebeek, Jo 2004. "Turn'd to Dust and Tears". *Revisiting the Archive*. – *History and Theory* 43:2 (May 2004), 237–248.
- Upward, Frank & McKemmish, Sue 1994. *Somewhere beyond custody*. *Archives and Manuscripts* 22:1, 136–149.
- Viikki, Raimo 1979. *Asiakirjojen suojelu*. Teoksessa: *Suomen ensimmäiset arkistopäivät 18–19.5.1978*. Helsinki: Valtionarkisto.
- Zemon Davis, Natalie 2012. *The Silence of the Archives, the Renown of the Story*. Teoksessa: Fellman, Susanna & Rahikainen, Marjatta (toim.) *Historical Knowledge. In Quest of Theory, Method and Evidence*. Cambridge Scholars Publisher, 82–87.
- Yksityisarkistolakityöryhmän muistio 2015. *Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:4*.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-328-6>.